

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԳՈՐԻՍԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ՝ Մուրացանի «Գևորգ Մարգալետունի» պատմավեպի
ուսուցանումը ավագ դպրոցում
ԱՌԱՐԿԱ՝ Հայոց լեզու և գրականություն
ՀԵՂԻՆԱԿ՝ Մկրտչյան Քրիստինե

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ՝ Վաղատուրի միջնակարգ դպրոց
Աշխատանքը թույլատրված է պաշտպանության
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԳԻՏ. ՂԵԿԱՎԱՐ՝ Ալավերդյան Սոնա

ԳՈՐԻՍ 2022

Բովանդակություն

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
ՄՈՒՐԱՑԱՆԻ «ԳԵՎՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ» ՊԱՏՄԱՎԵՊԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒՄԸ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՅՈՒՄ.....	4
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ	14
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	14

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Գեղարվեստական գրականությունը, կոչված լինելով արտացոլելու մարդկային կյանքն ու բնավորությունը, անցել է մշակութային դարաշրջանների, գրական մեթոդների և ուղղությունների, գրողի աշխարհայացքի ու ոճի առաջընթացի բարդ ճանապարհ: Այդ ճանապարհին ժամանակի փոփոխությանը զուգահեռ տարբեր գրողներ, անկախ ապրած ժամանակաշրջանից, կարիք են զգացել անդրադառնալու պատմական այս կամ այն անցքին (սովորաբար ժամանակակից) իրենց ապրած ժամանակի խնդիրներին գոհացում տալու համար:

Հայ գրականության մեջ նման պահանջ շատ հաճախ զգացվել է այն ժամանակ, երբ հայ մարդը կանգնած է եղել ազգապահպանման ծանրագույն խնդիրների առջև, որոնք, ցավոք, հայոց պատմության անբաժան մասն են: Այդ խնդիրների մասին է նաև Մուրացանի «Գևորգ Մարգալետունի» պատմավեպը՝ հայ գրականության մեջ պատմական իրողությունների գեղարվեստական մեկնաբանության լավագույն օրինակներից մեկը, որում Մուրացանը նկարագրում է 10-րդ դարի հայ-արաբական պատերազմը, Հայաստանում տիրող իրավիճակը, տարբեր իշխանների ու նախարարների քաղաքականությունը: Այս վեպով գրողն իր ընթերցողներին հայրենասիրություն ու խիզախություն է ուսուցանում:

Արդի իրողությունների համապատկերին, երբ Հայաստանը դեռ շարունակում է պայքարել իր անկախության համար, երբ այսօր էլ մեզ խիստ անհրաժեշտ են Աշոտ Երկաթներ և հատկապես Գևորգ Մարգալետունիներ, կարիք է զգացվում վերաբժնորելու վեպի ուսուցումը՝ իբրև պատմական որոշ երևույթների նորովի քննություն, որպեսզի աշակերտները վերաիմաստավորեն սեփական ժողովրդի՝ տարիների ընթացքում ձեռքբերած իմաստությունները և պատմությունից դասեր քաղեն: Այդ առումով ատենախոսության թեմայի **արդիականությունը** կասկած չի հարուցում:

Աշխատանքի **նպատակն է** նպաստել վեպի ուսուցմամբ հայ աշակերտի՝ Գևորգ Մարգալետունու հոգով դաստիարակմանը՝ **խնդիր ունենալով** վերհանելու պատմավեպի ուսուցման առանձնահատկությունները և տալու այդ թեմայով դասի օրինակելի պլան:

Հետազոտության **օբյեկտը** Մուրացանի «Գևորգ Մարգալետունի» պատմավեպի ուսուցումն է ավագ դպրոցում:

Հետազոտության **առարկան** ավագ դպրոցում Մուրացանի «Գևորգ Մարգալետունի» պատմավեպի ուսուցման համար մեթոդական նախընտրելի համակարգն է:

Հետազոտությունն իրականացվել է վերլուծության, նկարագրության, ինչպես նաև պատմական **մեթոդներով**:

ՍՈՒՐԱՑԱՆԻ «ԳԵՎՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ» ՊԱՏՄԱՎԵՊԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒՄԸ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. պատմական դաս, ազգ, ընտանիք, եկեղեցի, անհատ, հայրենիք, հայրենասիրություն, ազգասիրություն, անկախություն, ազատություն, հավերժություն:

Ավագ դպրոցում, որպեսզի սովորողները խորն ընկալեն «Գևորգ Մարգալետունի» վեպում կատարված փաստական փոփոխությունների նպատակը, ուսուցիչը դասախոսության կարգով պիտի ներկայացնի ռոմանտիզմի հիմքերը՝ ցույց տալով այդ մեթոդի կապը գրող Մուրացանի աշխարհայացքի հետ, բացահայտի դասական ռոմանտիզմի առանձնահատկություններն ընդհանրապես, հայկական ռոմանտիզմի ինքնատիպությունը՝ մասնավորապես մեր ժողովրդի սոցիալ-քաղաքական առանձնահատկությունների հետ կապված:

Դասի սկիզբ

Այս փուլում կարելի է կիրառել «Խորհրդատվություն» հնարը, որը Ս. Խաչատրյանի «Ուսուցման արդյունավետ հնարներ» ձեռնարկում այսպես է ներկայացված. «Երեխաները սիրում են գաղտնիքներ: Գաղտնիքների առկայությունը մոտիվացնում է նրանց: Երեխաները ցանկանում են ընդհանուր առաջ բացահայտել գաղտնիքը: Հետևաբար՝ երբեմն կարելի է դասը սկսել հետևյալ նախադասությամբ. «Ես մտքիս մեջ բան եմ պահել: Այն վերաբերում է մեր ուսումնասիրած թեմաներից մեկին: Դուք պետք է ինձ հարցեր տաք: Ես հարցերին կարող եմ պատասխանել այդ կամ ոչ տարբերակով: Դուք պետք է հարցերին այնպես ձևակերպեք, որ այդ կամ ոչ

պատասխանը ձեզ օգնի հասկանալ թե ինչ եմ պահել մտքիս մեջ»¹: Իբրև մտիք մեջ պահվող նախադասություն կարելի է ընտրել հետևյալը. «Յուրաքանչյուր անձ պետք է հայրենիքի շահը վեր դասի անձնական շահից»:

Մեջբերումներ

Նկատի ունենալով դասի սկզբում մեջբերումների օգտագործման արդյունավետությունը՝ կարելի է թեմայի վերաբերյալ նախագիտելիք տալ քննվող վեպից վերցված հետևյալ մտքերի անդրադարձով.

- ▶ Ամեն լեզու իրավունք ունի ճշմարտությունը խոսելու:
- ▶ Չկա մի սուտ, որ հանցանք չհամարվի, և չկա մի հանցանք, որ անպատիժ չմնա:
- ▶ Ամեն մեծ գործ, նախ փոքրով է սկսվում:
- ▶ Օձը միշտ պիտի խայթե, քանի մականը չէ շախչախել նրա գլուխը:

Դասի ընթացքը

Հայտնի իրողություն է, որ Մուրացանն իրեն համարել է տենդենցիոզ գրող, որն իր գործերում բանավիճել է ժամանակի հրապարակախոսների հետ, քննել ժողովրդին հուզող ազգային-քաղաքական խնդիրների էությունը: Նա ազդեցիկ ու ներգործուն էր համարում գրական-գեղարվեստական երկերի դերը կյանքում. «Վեպերով ավելի շատ բան կարելի է ասել ժողովրդին, քան սառն առաջնորդողներով»:

Մուրացանը դարաշրջանի իրադարձությունների, դեպքերի ու դեմքերի միանգամայն ինքնատիպ մեկնաբանությամբ հայոց պատմության էջերն է բացել: Թեման ուսումնասիրելիս կարելի է օգտագործել մի շարք դիդակտիկ պարագաներ: Դասարան է բերվում հայ ժողովրդի պատմության տասներորդ դարը պատկերող քարտեզը՝ իր հարևան երկրներով: Աշակերտները «Աշխարհագրություն» և «Պատմություն» առարկաներից քաջածանոթ են քարտեզին: Նրանք ցույց են տալիս պատմական- աշխարհագրական տեղանքները, որոնք կան պատմավեպում (Սևանա լիճ, Գառնի, Դվին և այլն):

Ուսուցիչը բաց հարցերի միջոցով աշակերտների օգնությամբ ճշգրտում է պատմավեպի կապը մեր օրերի հետ, Արցախյան գոյապայքարի հետ և առաջադրում այն մեծ նպատակը, որի համար մեր ժողովրդից պահանջվում է միասնություն և զգոնություն. այն է՝ երբեք չնահանջել մեր իրավունքները պաշտպանելիս՝ հանուն

¹ Ս. Խաչատրյան, Ուսուցման արդյունավետ հնարներ, Երևան, 2020, էջ 22-23:

միասնական հզոր Հայաստանի: Այս առումով «Գևորգ Մարգարետունին», պատմական լինելով հանդերձ, ունի արդիական մեծ հնչեղություն:

Մուրացանը ևս այդպես էր տեսնում պատմության ուսումնասիրության նպատակը: Պատմությունն այնպես պետք է ներկայացնել, ասում է գրողը, որ հնարավոր լինի ցույց տալ «ներկայի համար նրանից օգտվելու ճանապարհը»: Պատմությունը պետք է դաս լինի ժամանակակիցներին, անցյալի հերոսական էջերը պետք է օգնեն՝ հուսահատությունն ու հոռետեսությունը դեն ձգելու և անցյալի «լավագույն մարդկանց փառավոր օրինակներով» խանդավառվելու:

Մուրացան գեղագետի աշխարհայացքի քննության արդիականությունը այսօր պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ հարկ է նոր լույսի ներքո ուրվագծել նրա գեղարվեստական դիմագիծը՝ որպես ազգային-հայրենասիրական գաղափարների կրողի և քարոզչի: Մուրացանի անձն ու գործը, բնավորությունն ու ստեղծած պատկերները մի անքակտելի ամբողջություն են ներկայացնում:

Մուրացանը պատմական մի շարք երևույթներ մեկնաբանում է իդեալիստական դիրքերից: Առաջադիր վեպում մեծ նշանակություն են ստանում եկեղեցին և հոգևորականները, ընտանիքն ու անհատը: Ազգի հիմքը Մուրացանը տեսնում է անհատի, եկեղեցու, ընտանիքի մեջ: Եկեղեցու գործունեությունը ազգային մշակույթի զարգացման տեսակետից նշանակալից է: Ուստի Մուրացանը, ծաղրելով անարժան հոգևորականներին, ուրույն սիրով է գովաբանում արժանիներին՝ նրանց մեջ եղած «քրիստոնեական բարությանը, հայրական սերը և եղբայրական անհիշաչարությունը»: Լավ հոգևորականը պետք է իր անձը զոհի իր հոտի համար: Իսկ ժողովուրդը պարտավոր է սիրել և փայփայել իր եկեղեցին՝ նրա մեջ օրինակելիների մուտքն ազատ պահելով: Ըստ հեղինակի՝ ժողովրդի և հոգևորականության միջև անջրպետ չպիտի լինի, այլ փոխադարձ սեր ու հարգանք:

Գիտեմ, ուզում եմ իմանալ, սովորեցի (ԳՈՒՄ)

Դասը սկսելու շատ հայտնի հնար է նաև ԳՈՒՄ-ը: Դասասկզբում մենք գծում ենք M-աձև աղյուսակ, որի ձախ սյունակում գրում է՝ գիտեմ, կենտրոնում՝ ուզում եմ իմանալ, աջ սյունակում՝ սովորեցի բառերը: Դասի թեման հայտնելով՝ ուսուցիչը դիմում է աշակերտներին հետևյալ հարցով. «Ի՞նչ գիտեք այս թեմայի մասին»: Ապա լրացվում է *Գիտեմ* սյունակը: Հաջորդիվ աշակերտներին հարցնում է. «Ի՞նչ եք ուզում

իմանալ այդ թեմայի մասին»:² Եվ լրացնում է *Ուզում եմ իմանալ* սյունակը: Դասի վերջում լրացվում է *Սովորեցի* սյունակը: Մեթոդը կարելի է կիրառել նախքան վեպն ընթերցելը և դրա քննարկմանն անցնելը՝ լրացնելով առաջին և երկրորդ սյունակները, իսկ թեմայի ավարտին լրացնել վերջին սյունակը (տե՛ս *Աղյուսակ 1*):

Գ	Ու	Մ
<p>Գիտեմ</p> <p>«Գևորգ Մարգպետունի», հայ անվանի գրող Մուրացանի (Գրիգոր Տեր-Հովհաննիսյան) պատմավեպը: Հայ գրականության նշանավոր ստեղծագործություններից է: Պատմավեպը գրվել և առաջին անգամ հրատարակվել է 1896 թվականին, Թիֆլիսի «Արձագանք» ամսագրում: Առանձին գրքով այն լույս է տեսել 1912 թվականին:</p> <p>Հեղինակը վեպում պատկերում է Հայաստանը 10-րդ դարում՝ արքա Աշոտ Բ Երկաթին, իշխան Գևորգ Մարգպետունուն, հայ-արաբական պատերազմը, երկրի ներսում տիրող իրավիճակը, տարբեր իշխանների ու նախարարների քաղաքականությունը և այլն: Վեպը հիմնված է իրական պատմական փաստերի վրա:</p>	<p>Ուզում եմ սովորել</p> <p>Ուզում եմ իմանալ, թե որ պատմիչներն են գրել հայերի այն ապստամբությունների մասին, որոնք ուղղված էին արաբական լծի դեմ</p>	<p>Սովորեցի</p> <p>Մուրացանը նկարագրում է Հայաստանը 10-րդ դարում: Երկիրը կառավարում է «հաղթանդամ» արքա Աշոտ Բ Երկաթը՝ Բագրատունիների արքայատոհմի ներկայացուցիչը: Ժողովրդի մեջ նա անմահացավ այն ժամանակ, երբ աշխույժ զինված պայքար սկսեց երկար տարիներ Հայաստանը ասպատակող արաբների դեմ: Պատերազմում հաղթում է Յուսուֆ ամիրային: Աշոտ Բ-ն կարողացավ վրեժխնդիր լինել որոշ «հազարացի» (արաբ) զորապետերից, որոնք մասնակցել էին իր հոր Սմբատ Ա-ի սպանությանը: Վրեժը չի հասնում միայն դավաճան Գագիկ Արծրունուն, ում օգնությամբ «հազարացիք» մահապատժի ենթարկեցին Սմբատ Բագրատունուն: Արծրունին վերջիվերջո Վասպուրականի թագավոր է հռչակվում:</p>

² Ս. Խաչատրյան, նշվ. աշխ., էջ 26:

		<p>Մակայն խաղաղ կյանքը երկար չի տևում: Դարձյալ սկսվում են արաբ ժողովրդի ասպատակությունները դեպի հայ հողեր: Հայաստանը նորից ընկնում է արաբական լծի տակ: Երկրի ներսում թշնամական իրավիճակ է տիրում: Իշխաններ Մահակ Սևադան և Յլիկ Ամրամը, անձնական տարաձայնություններից ելնելով, ապստամբություն են բարձրացնում արքայի դեմ: Համարյա բոլոր իշխաններն ու նախարարները փակվում են իրենց ամրոցներում և սպասում, թե ինչով կավարտվի ընդվզումը:</p> <p>Այս ամենը տեսնելով՝ ոտքի է ելնում խիզախ ու հայրենասեր իշխան Գևորգ Մարգալետունին: Մարտնչելով թշնամիների դեմ՝ նա միաժամանակ փորձում է խելքի բերել ապստամբներին, փորձում է համախմբել բոլոր հայ զորապետերին, նախարարներին:</p> <p>Մարգալետունին ոգևորում է արքա Աշոտ Երկաթին, երբ մարտի դաշտ է իջնում ընդամենը քսան հոգով և խորամանկությամբ կարողանում է հաղթել թշնամուն: Դրանից հետո Աշոտը, որ առաջ հոգեպես ծանր վիճակում էր գտնվում,</p>
--	--	---

		կազմակերպում է հայտնի Սևանի ճակատամարտը: Աստիճանաբար երկրում ազատության և խաղաղ կյանքի հույսեր են հայտնվում:
--	--	---

Աղյուսակ 1: Մուրացանի «Գևորգ Մարգալետունի» պատմավեպի ուսուցումը ԳՈՒՄ մեթոդով

Մուրացանն իր հերոսներին նախապես հարստացնում է մտավոր ու հոգեկան լիցքերով, որոնք նրանք սպառում են հետագա գործողությունների ընթացքում: Այս իմաստով նրա հերոսները կրում են հեղինակային «եսի» դրոշմը, գրողն ու հերոսը նույնանում են. հերոսը հանդես է գալիս հեղինակային այլաբանությամբ և վերաճում գաղափարական մարտիկի: Այս հանգամանքը տեսնում ենք Աշոտ Երկաթի կերպարում. թվում է՝ Աշոտի բերանով Մուրացանն է խոսում՝ կապված իր անձնական տառապանքների հետ. «Երկնքի աստղերը կկողոպտեի վարձատրելու համար այն մարդուն, որն ինձ մոռացնել կտար իմ անցյալը»: Մեկ այլ դեպքում Յիկ Ամրամի վիրավորված ու սիրող սրտի խոսքը. «Վերցրեք ինձանից ամեն ինչ, բայց վերադարձրեք ինձ իմ Ասպրամին»: Հիշենք, որ Մուրացանը մեծ սիրով էր կապված կնոջը՝ Ոսկիին, և մինչև վերջ էլ չի հաշտվում նրա հեռացման մտքի հետ:

Մուրացանի գաղափարակիր հերոսը՝ Գևորգ Մարգալետունին, իր դատողություններն է անում ընտանիքի մասին՝ այն համարելով ազգի հիմքը. «Զորավոր է այն ազգը, որն ունի զորավոր ընտանիքներ»: Այս մեծ փիլիսոփայությունը գալիս է անձնական ապրումներից և անձնական դժբախտություններից. իր կորցրածն արժևորում է և բարձրացնում ազգային չափանիշների մակարդակին: Անձնական, անհատական փիլիսոփայությունը վերաճում է ազգայինի, պատմաքաղաքականի:

Իհարկե, ստեղծագործական անհատականության գեղագիտական սահմանումը բարդ խնդիր է և չի կարող նույնացվել պարզ կենսագրության:

Գրողն իր ստեղծագործական մտածումներում օգտվում է իր կենսափորձից, իր մտահղացումների համար խթաններ է ստանում այն ամենից, ինչ տեսել ու ընկալել է անձնապես՝ տանելով ավելի մեծ իրականություն՝ սոցիալական, պատմական, հոգեբանական:

Վեպում կատարվել են նաև փաստական փոփոխություններ Աշոտ Երկաթի, Գևորգ Մարգպետունու կերպարները կերտելիս:

Պատմական աղբյուրներից մեզ են հասել Աշոտ Երկաթ մարդու, քաղաքական գործչի բարոյական բարձր հատկանիշներ: Դրանց կողքին Հ. Դրասխանակերտցու վկայությունը նաև, որ Աշոտ Երկաթը հաճախ էր լինում Ուտիքում, իսկ Գևորգ Մարգպետունու համար ընդամենը գրված է եղել, որ Գևորգ անունով մի իշխան հիմք դրեց ազգային-ազատագրական շարժմանը. «...Նրա հետ քսանից ավելի մարդ չկար, իսկ Բեշիրինը մոտավորապես հազար մարդ էր: Սակայն Տիրոջ վրա հույս դնելով՝ Գևորգը սպասում էր նրանց հաղթելու հույսով: Եվ ապա քաջապնդված ու ամրապնդված նա ձի է հեծնում և արիաբար գրոհելով նրանց դեմ՝ շատերին թավալզլոր անում»:

Մուրացանը կարողացել է ստեղծել հոգեբանական հարուստ ներաշխարհով երկու հզոր կերպարներ, որոնք և դառնում են վեպի առաջատարները: Եվ ինչպես Դրասխանակերտցու, այնպես էլ Աշոտ Երկաթի հարցում Մուրացանը կատարել է հեղինակային միտումնային փոփոխություն. Աշոտն ուներ թուլություն, նա դեռևս սիրում էր Ասպրամին, չնայած, երկրի շահերից ելնելով, ամուսնացել էր Սահակ Սևադայի աղջկա՝ գեղեցկուհի Սահականույշի հետ: Գաղտնիքը բացահայտվում է. վիրավորված են և՛ Սահակ Սևադան, և՛ Յլիկ Ամրամը, և՛ Սահականույշը. մեկը մյուսին հաջողվածությամբ գերազանցող կերպարներ, որոնց հոգեբան-գրողը վարպետորեն, աշխույժ, հուզառատ ու կենդանի կերպարներ է դարձրել: Այս կերպարները պատկերող հատվածներում նկատելի է Մուրացանի հետևողական միտումը, ըստ որի՝ հեղինակը հերոսների հոգեբանական բարդ հանգույցներում տարբերակում է պետության և քաղաքացու հարաբերությունները, իհարկե, պատմական կոնկրետ որոշակի ժամանակահատվածի ծիրում: Աշոտ Երկաթի կերպարի վերլուծման ժամանակ կարելի է ներկայացնել Մարգպետունու խոսքը՝ ավա՛ղ, սիրո փանաքի որդը այդ հսկայական հրաշակերտը տապալեց:

Գրականության դասագործընթացում հետաքրքիր քննարկման նյութ են դառնում Աշոտ Երկաթ արքա և Աշոտ Երկաթ մարդ դիտարկումները: Մեր փորձը ցույց է տալիս, որ երեխաները բավական գործուն քննարկում են ծավալում՝ մի կողմը

մյուսին չգիջելով: Բախվում են կարծիքներ, և ուսուցչի օգնությամբ փորձում են հանգել ճիշտ եզրահանգման:

Աշոտ Երկաթի կերպարն ուսումնասիրելիս չի կարելի շրջանցել Սահականույշի և Ասպրամի կերպարները, որոնք իրենց կանացիությամբ, խելամտությամբ ու վեհությամբ լրացնում են մեկը մյուսին, չնայած Ասպրամը ոչ մի դրվագում չի երևում: Նույն ակտիվ քննարկումն է ծավալվում Սահականույշի կերպարի շուրջ՝ որպես խորը վիրավորված կանացի ինքնասիրության և թագուհու արժանավայել պահվածք կրողի: Արդյոք այստեղ նույնպես չէ՞նք տեսնում Մուրացանին, որ, ամուսնական դավաճանությունից խոցված, փորձել է իրեն պահել արժանավայել ու հպարտ:

Վեպի գլխավոր գաղափարական կերպարը Գևորգ Մարգալետունին է, որը Մուրացանի ռոմանտիկական պատմափիլիսոփայության ընդհանրացումն է: Չլինելով պատմության գերին, այլ գեղարվեստական արտացոլող՝ Մուրացանը կարողացել է կերտել բացառիկ պատմական մի կերպար, որն իր խոսքով և գործով դաստիարակիչ մեծ ազդեցություն է թողնում ոչ միայն հայրենասիրական առումով, այլև բարոյական, ընտանեկան, անհատական, փիլիսոփայական ընկալումներով:

ԶՐՈՒՅՑԻ ՄԵԹՈՂ

Այս թեման ուսումնասիրելիս կարելի է նախընտրել գրույց-դասը:

Աշակերտների հետ «կճանապարհորդենք» դեպի մեր պատմական անցյալը, կհասնեինք Ավարայրի դաշտ, ու գրույցի բնաբանը կլինի «Մահ իմացեալ անմահութիւն» թեման: Ապա կհասնեինք մեր օրերը՝ Արցախյան հերոսամարտ, նաև Ապրիլյան քառօրյա պատերազմ: Կխոսեինք իրական հերոսների մասին, որոնցից շատերը դեռ կենդանի են, բայց Խաչատուր Աբովյանին հատուկ մոտեցումով կընտրեինք մեռածներին՝ հիշատակելով շատերին, ովքեր նույնպես մի որոշ ժամանակ հետո մեր ժողովրդի համար կդիտարկվեն որպես պատմական դեմքեր, ինչպես Վարդան Մամիկոնյանը, Գևորգ Մարգալետունին, Մխիթար Սպարապետը, Անդրանիկը, Մոնթեն, Ապրիլյան պատերազմից՝ Ռոբերտ Աբաջյանը և այլք: «Գևորգ Մարգալետունի» վեպը յուրացնելու նպատակով ներկայացնում ենք մեր փորձից մի դասի օրինակ, որն ըստ էության կձառայի մեր առջև դրված նպատակին. այն է՝

սովորողներին մղել ինքնուրույն որոնողական աշխատանքի և զարգացնել նրանց ինքնուրույն մտածողությունը:

Խմբային աշխատանք

Այս դասի համար նպատակային ենք համարում խմբային մեթոդով աշխատանքը, որի համար նախատեսում ենք երկու դասաժամ: Քսան-քսանհինգ հոգանոց դասարանը բաժանում ենք 4-5 խմբերի: Բաժանումը կատարվում է հետևյալ սկզբունքով. յուրաքանչյուր խմբի մեջ առանձնանում են այն աշակերտները, որոնք հակված են այս կամ այն կերպարին: Հատուկ մեթոդով ձևավորվում են խմբերը՝ համապատասխան անուններով՝ «Գևորգ Մարգարետունի» խումբ, «Հովհաննես կաթողիկոս» խումբ, «Աշոտ Երկաթ» խումբ, «Սահակ Սևադա և Յիկ Ամրամ» խումբ, «Սահականույշ և Ասպրամ» խումբ: Խթանման փուլում խմբերին բաժանվում են հարցադրումներով թերթիկներ՝ կապված յուրաքանչյուր կերպարի համակողմանիորեն բնութագրման հետ: Օրինակ՝ «Գևորգ Մարգարետունի» խմբի համար.

1. քաղաքական գործիչը և ընտանիքի հայրը,
2. փիլիսոփա մտածողը և հմուտ զորավարը,
3. անձնվեր հայրենասերը:

«Աշոտ Երկաթ» խմբի համար.

1. անհատը և պետությունը,
2. զգացմունք, թե՞ բանականություն,
3. ինչպե՞ս կվարվեինք մենք:

«Հովհաննես կաթողիկոս» խմբի համար.

1. հոգևոր հովիվը և նրա դերը,
2. ինչո՞ւ է Մուրացանը այդպիսին դարձրել նրան,
3. ինչպե՞ս կուզեիր տեսնել հոգևոր առաջնորդին:

«Սահակ Սևադա և Յիկ Ամրամ» խմբի համար.

1. կույր աչքը կների, բայց կո՞ւյր սիրտը չի ների,
2. փորձի՞ր մեղադրել կամ արդարացնել. ինչու՞ ...,
3. անձնական վիրավորա՞նք, թե՞ հայրենիքի շահ:

«Սահականույշ և Ասպրամ» խմբի համար.

1. Սահականույշը կին և թագուհի,
2. արդյոք հե՞ջտ է ներելը դավաճանած ամուսնուն,
3. մեղավո՞ր էր Ասպրամը. ինչու՞...

Այս և նման հարցադրումներից հետո սկսում է վեպի բնագրի շուրջ աշխատանքը, որի համար տրամադրվում է 25-30 րոպե: Իմաստի ընկալման փուլում հանձնարարվում է նաև խճանկարով կամ գծապատկերով ցույց տալ հերոսների կապվածությունը մեկը մյուսի հետ:

Ավարտելուց հետո՝ 2-րդ դասաժամին, յուրաքանչյուր խումբ ներկայացնում է իր աշխատանքը՝ վեպից մեջբերելով համապատասխան հատվածներ: Իսկ մնացած խմբերը հարցեր են նախապատրաստում: Կշռադատման փուլում ստացվում է բավականին աշխույժ քննարկում և վերլուծություն՝ կապված կերպարների հոգեբանական իրավիճակների տարբեր դրսևորումների հետ:

Այս փուլում կկիրառենք կիսատ նախադասություն մեթոդը

Ես այսօր սովորեցի.....

Ինձ զարմացրեց.....

Այսօրվա դասի ամենաօգտակար բանը.....

Ինձ հետաքրքրեց.....

Այս դասի ժամանակ ինձ ամենաշատը դուր եկավ....

Մի բան,որ չհասկացա.....

Մի բան ,որ կուզեի ավելին իմանալ.....

Այս դասից հետո ես զգում եմ.....

Այս դասից ավելին կսովորեի եթե.....

Այնուհետև դասն ամփոփվում անդրադարձի մեթոդով:

«Գևորգ Մարգարետունի» թեմայի ամփոփում

Կմախքի գծապատկերի հարցերը կդնենք հերթականությամբ և անմիջապես կպատասխանենք:

1. Մեկ բառ, որն արտահայտում է բնագրի իմաստը:
«Գևորգ Մարգարետունու» համար այդ մեկ բառն ազատությունն է:
Ազատություն:
2. Մեկ արտահայտություն, որը գլխավորն է բնագրի համար:

«Մի ձեռքը ծափ կտա» և «մի ծաղկով գարուն կգա»:

3. Մեկ նախադասություն, որը գլխավորն է բնագրի համար:

Ազգերի գորությունը ընտանիքների մեջ է: Ջորավոր է այն ազգը, որն ունի գորավոր ընտանիքներ, սիրով, միությանմբ, առաքինի և հավատարիմ կենակցությամբ ապրող ընտանիքներեկ արտահայտություն, որը գլխավորն է բնագրի համար:

4. Ավարտի՛ր միտքը. «Ամենալավը դասի մեջ այն է, որ...»:

Ամենալավը դասի մեջ այն է, որ ժողովուրդը երբեք չի ընկճվել, այլ հավատով սպասել է լավ օրերի:

ԵԶՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Այսպիսով, ավագ դպրոցում թեմայի ուսուցման համար առաջարկվող մեթոդներն ու հնարաները, կարծում ենք, կհեշտացնեն նյութի մատուցման և յուրացման գործընթացը, ինչի շնորհիվ էլ հնարավոր կլինի ունենալ հայրենիքին, ազգին և հավատին նվիրված քաղաքացիներ:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

- Խաչատրյան Ս., Ուսուցման արդյունավետ հնարներ, Երևան, 2020:
- Մուրացան, Գևորգ Մարգարետունի, Երևան, 1982:
- Պարտիզունի Վ., Մուրացան, Երևան, 1956:
- Սարինյան Ս., Մուրացան, Երևան, 1976: